

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Eenvoudigheid

„...aten zij tezamen met verheuging en eenvoudigheid des harten“.
Hand. 2 : 46.

„...die uitdeelt, in eenvoudigheid“.
Rom. 12 : 8.

„...dat zij ongeleerde en eenvoudige mensen waren“.
Hand. 4 : 13.

Het eerst in het Nieuwe Testament komt dit woord voor in Hand. 2 : 46. Wat geeft de Schrift ons een heerlijke tekening van het leven der eerste gemeente. Wat hadden de broeders en zusters het goed met mekaar. Om jaloers op te worden. Er was wel geen gemeenschap van goederen, maar ze zorgden wel voor elkaar. Als het nodig was verkocht iemand wel eens een deel van zijn have en bezit. Om in de nood der armen te voorzien. Er was een prachtige eendracht. Ze zochten elkaar op in de tempel. Ze gebruikten nu eens hier, dan weer daar gemeenschappelijk hun maaltijden. Of dat nu liefdemaaltijden waren of dat zij het heilig Avondmaal vierden of dat er van gewone maaltijden sprake is, doet nu niet ter zake. Maar het gaat er ons om, dat zij ze gebruikten „met blijdschap en eenvoudigheid des harten“.

Daar zal wel geen pronk of opschik bij geweest zijn. Rijk aan geld of goed waren de leden der gemeente niet. Maar het mooiste was die blijdschap en eenvoudigheid des harten. Daar staat een woord, dat betekent: ongekunsteld, „recht en slecht“, simpel zouden we willen zeggen. Maar dit woord dan niet gebruikt in ongunstige — maar in gunstige zin. Hier is geen sprake van aangeboren of natuurlijke eenvoudigheid. Maar ze geloofden oprecht in de Here Jezus. Ze waren rijk in hun Heiland. Hun hart was ongedeeld op de Here gericht. De rijke verhefde zich niet boven zijn arme broeders. En de arme had geen minderwaardigheidsgevoel. Ze gingen open en eerlijk met elkaar om, omdat ze open en eerlijk met God omgingen. Wat is dat mooi als ook nu nog van een gemeente gezegd kan worden, dat de broeders en zusters samen leven „met blijdschap en eenvoudigheid des harten“.

***

In Rom. 12 : 8 wekt Paulus de gelovigen op om de gaven die men heeft wel te besteden. Wie vermanen of vertroosten kan moet dit ook dóen. Wie de gave der profetie heeft profetere en wie leren kan lere. En wie uitdeelt, doe dit in eenvoudigheid. Prof. Greijdanus verklaart dit zo: „In eenvoudigheid geeft te kennen: zonder bijbedoelingen. Er mogen geen geheime oogmerken achter schuilen van eigen eer te zoeken, of de ander in afhankelijkheid te brengen. Doch het moet er inderdaad om te doen zijn om te geven en te helpen zonder onedele bijoverwegingen“.

Het zal hier wel gaan om het uitdelen van stoffelijke gaven, zoals wij ze noemen. Dat moet in eenvoudigheid toegaan. De uitdeler moet alleen maar zien op de barmhartigheid des HEREN en op de nood, die naar de wil Gods moet gelenigd worden. Wat is er door de kerk vaak schromelijk tegen deze regel gezondigd. De uitdelers letten vaak meer op de kas der diaconie, dan op de nood der ellendigen. Men zocht vaak meer eigen eer dan de eer des HEREN. Zelf zat men op het kussen en de bededen moesten maar goed vernederd worden. Het woord eenvoudigheid

vaagt al deze bijbedoelingen weg. Wie uitdeelt moet eenvoudigweg geven naar de eis des HEREN en naar de nood der behoeftigen. Daarin is hij dan een navolger Gods. Want van Hem schrijft Jacobus: „Indien echter iemand van u in wijsheid te kort schiet, dan bidde hij God daar om, die aan allen geeft, eenvoudigweg en zonder verwijt“. Daar staat hetzelfde woord als in Rom. 12 : 8.

Wie eenvoudigweg geeft, zonder bijbedoelingen, alleen omdat de HERE het wil en de nood het vordert, wordt mild. Hij geeft spontaan, naar vermogen, soms boven vermogen. Zo hebben de gemeenten van Macedonië gehandeld, toen hun gaven werden gevraagd voor de arme gemeente van Jeruzalem. Paulus schrijft daarvan in II Cor. 8 : 1 en 2: „Wij maken u de genade Gods bekend, broeders, die aan de gemeenten van Macedonië geschonken is. Want, doordat zij beproefd zijn gebleken in veel verdrukking, hebben hun overvloedige blijdschap en diepe armoede nog overvloedig de rijkdom van hun mildheid bevorderd; want (zij deden), dat getuig ik, wat zij konden, ja meer dan dat“. Voor „mildheid“ staat daar in het Grieks hetzelfde woord, dat in Rom. 12 met „eenvoudigheid“ is vertaald. Wie eenvoudig vraagt wat de HERE wil en wie zonder argwaan ziet naar de nood, die gelenigd moet worden, wordt vanzelf mild. Maar de grondbetekenis van dat woord is: eenvoudigheid.

Van „eenvoud“ of „eenvoudigheid“ is ook nog sprake in Ef. 6 : 5: „Slaven, weest uw heren naar het vlees gehoorzaam met vreze en beven, in eenvoud uws harten, als aan Christus, niet met ogendienst, als mensenbehagers, maar door als slaven van Christus de wil Gods van harte te doen, en bereidwillig dienstbaar te zijn als aan de Here en niet aan mensen“. Ook daar heeft eenvoudig de betekenis: zonder bijbedoelingen, eerlijk en oprecht. We moeten maar niet denken, dat het eenvoudig is geweest voor de slaven om zo hun Here te dienen, zoals dat hier wordt gevraagd. We moeten ook maar niet denken, dat het voor ons gemakkelijk is om in alles zonder bijbedoelingen in de dienst des Heren bezig te zijn. We kunnen het alleen leren van onze Here Jezus Christus. Eenvoudigheid in de zin der Schrift is geen „natuurlijke“ eigenschap, maar een christelijke. Maar ook hiervan mogen we wel zeggen: „Indien iemand van u in eenvoudigheid te kort schiet, dan bidde hij God daar om, die aan allen geeft, eenvoudigweg en zonder verwijt; en zij zal hem gegeven worden“.

***

Tenslotte nog een enigszins andere betekenis van „eenvoudig“. Petrus en Johannes hebben een verlamde genezen bij de Schone Poort. En daarna hebben zij het Evangelie verkondigd. Tot ergernis van het Sanhedrin, vooral van de Sadduceeën, die niet wilden weten van de opstanding uit de doden. De apostelen worden gevangen genomen en voor de Hoge Raad geleid. Dan predikt Petrus vrijmoedig de naam en kracht van Jezus Christus, door Wie de verlamde gezond is gemaakt. In dat verband lezen we nu in Hand. 4 : 13: „Toen zij nu de vrijmoedigheid van Petrus en Johannes zagen en bemerkten hadden, dat zij ongeletterde en eenvoudige mensen uit het volk waren, verwonderden zij zich, en zij herkenden hen, dat zij met Jezus geweest waren“.

We kunnen die uitdrukking „eenvoudige mensen“ ook wel vertalen met: leken. De apostelen waren geen mannen van het vak. Niet onderwezen in de scholen der rabbijnen. Ook niet thuis in het kerkrecht der kerkvorsten. Zo mogen wij de Priesters van die

UIT DE INHOUD:

Eenvoudigheid	H. J. J.
Koningin Juliana	C. V.
Predik het Evangelie! (II)	C. V.
De boodschap van het Réveil	J. L. v. E.
Fundamentalisme (V slot)	J. M.
Techniek en toekomst (II)	J. Stw.
Psalm 1	A. v. B.
De zin van de Sabbat (V)	H. V.
„Zal men ook de ongehuwden dopen?“	A. P. M.
Boekbespreking	G. V. en P. A. H.
Kritische krabbels	Frater
Kerknieuws	

tijd wel noemen. Ze vonden het maar wonderlijk, dat die leken, die ongeletterden, zo vrijmoedig in het publiek durfden spreken van de Here Jezus. Ze waren toch maar geen theologen of filosofen. De leden van het Sanhedrin vergaten, dat zij onderwezen waren in de school van de Hoogste Profeet en Leraar. Van Hem hadden zij echt de Schriften leren verstaan. Zij waren de echte Schriftgeleerden.

Datzelfde woord, dat door het Sanhedrin werd gebruikt om de apostelen als leken of ongeletterden aan te duiden komt ook nog voor in I Cor. 14. Daar handelt Paulus over de glossolie. Dat is een vreemd verschijnsel, waarvan wij ons geen rechte voorstelling kunnen maken. Het was een bidden tot God en een loven van God in klanken, die alleen door de bidder werden begrepen. Soms was er ook een ander in de gemeente, die het kon vertolken. Paulus zelf heeft ook wel zo als glossolaal gesproken.

Hij veroordeelt de glossolie niet. Maar in de samenkomst der gemeente doet ze geen nut. Een glossolaal spreekt wel tot God en eert God wel, maar wat hebben de gemeentelieden daaraan, die het niet verstaan? In elk geval zal iemand de glossolie moeten verklaren. Anders moet iemand, die de gaven van het spreken in tongen heeft, dat thuis maar doen. Wat heeft de gemeente aan een spreker of bidder, die een taal gebruikt die ze niet begrijpt?

Nu schrijft Paulus in vs 16: „Anderszins indien gij dank zegt met de geest, hoe zal degene die de plaats eens ongeleerden vervult, amen zeggen op uw dankzegging, dewijl hij niet weet wat gij zegt?“ De N.V. spreekt van: een toehoorder. Bedoeld is iemand, die in de taal der glossolie niet is ingewijd. Die een leek is op dat gebied. Die daar geen verstand van heeft en er niets van begrijpt. Paulus wil maar zeggen: Denkt om de gemeente. Die bestaat voor 90% uit eenvoudigen, ondeskundigen, oningewijden in de glossolie. In vs 23 komt hij er nog weer op terug en zegt: „als er ongeleerden of ongelovigen inkwamen, zouden zij niet zeggen, dat gij uitzinnig waart?“

Er kan nog zo geprekeet worden, dat alleen ingewijden het verstaan. Wat hebben de eenvoudigen, de niet-ingewijden aan woorden, die ze niet verstaan? En als er eens een ongelovige, mogelijk meegenomen door z'n christen-buurman, in de kerk kwam? Moet die er ook niet wat van begrijpen? Beter vijf woorden, die te begrijpen zijn, dan duizend woorden die voor hem abacadabra zijn.

H. J. Jager.

Koningin Juliana

1909 — 30 april — 1959

Heel Nederland herdacht blijde op 30 april de verjaardag van Hare Majesteit, onze geëerbiedigde Koningin Juliana.

Wie zich realiseerde, wat die verjaardag betekende, zal het gegaan zijn als de Psalmist toen deze uitsprak, dat de gedachten zich in hem vermenigvuldigden. Bij wie aan onze koningin Juliana in liefde en eerbied dacht, ging zóveel leven. Uit het verleden, over het heden en ook in verband met de toekomst.

Wie het beleefde vergeet nooit de extatische vreugde, die in Nederland losbrak, toen prinses Juliana werd geboren. Wat had er een diepe zorg geleefd, jaren lang, in miljoenen harten, over de toekomst van de Oranje-dynastie. De Oranje-stamboom was in het laatst der vorige eeuw zo verschrikkelijk gesnoeid. Ten slotte was er nog maar één Oranje-loot meer over: prinses-koningin Wilhelmina — en de hoop op een prins of prinses werd telkens beschaamd. En toen kwam 30 april 1909! Het wonder was geschied. Wat is er toen gejubeld, gezongen en vooral ook gedankt en gebeden.

En sindsdien heeft Nederland met prinses-koningin Juliana en deze met Nederland meegeleefd. In de noden en verschrikkingen van twee wereldoorlogen, van crisis en internationale spanningen, zijn ze onlosmakelijk met elkaar vergroeid.

En nu is koningin Juliana een halve eeuw.

We vierden die dag in de herinnering aan de rampen die het Koninkrijk trof. Vooral aan die éne ramp, dat een voortsluipende revolutionaire geest steeds meer invloed kreeg in brede lagen van het volk. Een geest die materialisme aankweekt, idealisme wegvreet, offerbereidheid verteert, de echte liefde voor land en volk doet verflauwen, op de democratie ontbinding inwerkt, het gezag ondermijnt — en ook de soevereiniteit van de Koningin aantast en steeds meer bedreigt! We vierden de verjaardag van onze koningin midden in de internationale crisis, welke zich concentreert om Berlijn, de verzwakking van het Westen en het groeiende defaitisme van de „vrije wereld”.

Maar juist met het oog op dat alles gaat het krachtiger en heerlijker voor ons leven, welk een wonder het is, dat we in een tijd, waarin naar het woord van Prof. Huizinga, „de rouw der kleine natiën nog pas is begonnen”, als een klein land en een klein volk nog een koningin, nog koningin Juliana, mogen groeten en danken als **onze** koningin. Want dat betekent, dat we nog een **vrij** volk zijn. Dat wil zeggen, dat God ons nog het hoogste en grootste geeft wat Hij door overheden aan ons geven kan, namelijk de vrijheid van geweten, de vrijheid om Hem te dienen naar zijn Woord.

Dit beseffende groeten wij onze koningin Juliana met grote dankbaarheid en blijdschap. En wij bidden van ganser harte, dat het God moge behagen haar nog vele jaren als onze Koningin te geven aan ons volk, aan haar gezin en ons volk aan haar.

C. V.

THEOLOGIE

Christelijke theologie, hoe schoon haar roeping en hoe heerlijk haar vrucht ook zij, verbeurt de zegen, die zij schenken kan, als zij vergeet, dat zij van het begin tot het einde, in al hare delen, kennis Gods is in het aangezicht van Jezus Christus, dien Hij gezonden heeft. Dan ontardt zij in dorre scholastiek, en ijdele schoolwetenschap, in valse Gnosis, die zich bezig houdt met dwaze vragen en eindeloze geslachtsrekeningen en het leven niet bevordert maar schaadt en sterven doet.

Dr H. Bavinck.

Predik het Evangelie!

II

Jezus Christus predikt het **Koninkrijk Gods!** Het Koninkrijk Gods, dat is (Rom. 14 : 17): **gerechtigheid**, d.w.z. dat de verhouding tot God en tot de medemensen weer echt goed is; en:

vrede, tengevolge waarvan God weer vóór ons is en waardoor de mensen weer tot elkaar worden gebracht en tot één lichaam worden gemaakt; en

blijdschap, door de Heilige Geest, dat is die blijdschap, welke de ontvangst van het woord Gods dat gerechtigheid en vrede schenkt, in Gods kinderen verwekt.

Vanuit de realiteit, het leven, van dit Koninkrijk taxeert Jezus Christus nu alle dingen, alle aardse toestanden en verhoudingen.

Vergeleken bij de schat van dit Koninkrijk zijn b.v. alle aardse schatten vanwege hun vergankelijkheid waardeloos. Ja, dikwijls zelfs een verhindering om in het Koninkrijk in te gaan, omdat zij allerlei zorg meebrengen, valse gerustheid kweken, tot een weelderig leven leiden, het hart aftrekken van de dingen die bóven zijn.

***

Het is nu de worsteling van onze Heer Jezus Christus in zijn prediking om zijn discipelen ook tot dit „standpunt”, dit **geloofsstandpunt** op te heffen.

Om dit onderwijs van Jezus goed te verstaan, aldus Prof. Bavinck, is het voor alle dingen nodig op te merken, dat Jezus daarin „nooit een politiek of sociaal program ontwikkelt. Natuurlijk is het ene andere vraag, of uit dit onderwijs ook niets voor de inrichting van Staat en maatschappij te leeren valt. Maar op zich zelf is het geen les in politiek of oeconomie, geen program van beginselen of van actie; het onderwijs van Christus is geheel en al godsdienstig-zedelijk van aard, het is niet voor de wereld, voor den Staat, voor de maatschappij bestemd, maar het richt zich tot de discipelen, en wijst aan, hoe zij zich in hun private leven te gedragen hebben.”

Men zal beseffen, dat deze opmerking uiterst belangrijk is.

Want ze tekent hoe de prediking van Jezus Christus is.

Van Hem, die ook en vooral in zijn prediking door alle predikers moet worden nagevolgd.

Van Hem, wiens prediking zonder meer de **norm** is voor alle predikers, die waarlijk Schriftuurlijk willen preken.

We horen hier hoe de waarlijk christelijke, gereformeerde, prediking moet zijn.

***

Als Bavinck het kenmerkende van de prediking van onze Heiland heeft aangewezen, tekent hij vervolgens de situatie waarin deze prediking de eerste hoorders daarvan, namelijk de Israëlieten, bereikte.

Juist daardoor komt het typisch karakter van deze prediking in nog helderder licht te staan.

Christus trad, namelijk op in een tijd, waarin de toestand van Staat en Maatschappij allerleidendst was.

„Het volk doolde rond als schapen, die geen herder hadden. Matth. 9 : 36, 10 : 6; de leidlieden verleidden het en brachten het van kwaad tot erger. Matth. 15 : 14, 23 : 15; de Sadduceën bekommerden zich om het volk niet, en de Farizeën legden het lasten op, die zij zelve met geen vinger aanroerden. Matth. 23 : 4. Zoo was het gesteld op godsdienstig en zedelijk gebied; nog erger was de toestand in politiek en sociaal opzicht. Er was geen recht en geen rechtszekerheid; het heerschende recht was aan geweld gelijk; bij de machthebbers was geen recht te verkrijgen, meedoogenloos was het volk aan de willekeur der heerschers, aan de uitzuigerij der lagere beambten, de tollenaars en krijgslieden overgeleverd. Matth. 20 : 25, Luk. 3 : 12—14, 19, 8.”

In deze goddeloze, corrupte wereld leefden de discipelen.

Nagenoeg als paria's.

Ze konden van de Overheid, van de rechterlijke macht niets verwachten. Geen hulp, geen bescherming, geen recht. En Jezus spiegelt hun dan ook allerminst een rustig leven, een schone toekomst voor. Hij belooft hun niets dan lijden, moeite, verdrukking, vervolging.

Wie nu zou verwachten, dat Jezus zich met alle macht tegen de politieke en sociale misstanden zal keren, komt volkomen bedrogen uit. Christus geeft aan zijn discipelen zelfs geen enkel „rechtstreeks gebod” om „op sociaal of politiek gebied zich te bewegen”.

Integendeel, wat in zijn prediking voorop staat, wat hij vóór alles predikt, dat zijn „de zoogenaamde passieve deugden van zelfverloochening en lijdzaamheid, van ootmoed en liefde”.

***

Het kenmerkende, de centrale inhoud van Christus' prediking treedt bijzonder duidelijk aan het licht in de bergrede.

Het gaat daarin om de **ware gerechtigheid**, om het werkelijke, het echte houden van Gods geboden.

Om die ware gerechtigheid zo scherp mogelijk te belichten, plaatst onze Heiland die tegenover de gerechtigheid der Farizeën.

De tegenstelling tussen de uitwendige wetsbetrachting der Farizeën, hun eigengerechtigheid, én dat wat zijn hemelse Vader vraagt zet Christus allereerst in het volle licht door te zeggen wie er naar het oordeel van zijn Vader zalig zijn.

Dat zijn zij, „die reeds onder den naam van ellendigen, nooddriftigen, armen enz. in de psalmen en profetieën voorkomen en nu door Jezus nader als armen van geest, hongerende en dorstenden naar de gerechtigheid enz. worden aangeduid”.

Maar Jezus belicht de afgrondelijke tegenstelling tussen de constructies der farizeën en dat wat de wet en het leven van het Koninkrijk der hemelen is, niet minder door zijn prediking over de geboden van de wet des HEREN.

Bij het gebod van de doodslag, geeft onze Heiland een onderwijs,

„dat ook den toorn en zelfs de minste onwelwillendheid jegens den naaste verbiedt. Matth. 5 : 21—26; bij het verbod van de echtbreuk, dat ook het overspel des harten veroordeelt, Matth. 5 : 27—32, bij het gebod van den eed, dat niet alleen den meened bij alles en nog wat uit den booze rekent, Matth. 5 : 33—37; bij het gebod der vergelding, dat voor de Overheid kracht moge hebben, maar in het private leven, in overeenstemming met het Oude Testament, Lev. 19 : 19, Spr. 24 : 29, Klaagl. 3 : 27—30, door de gezindheid der liefde en der vergeving vervangen moet worden, en dan zoover strekt, dat men dengene, die ons onrechtvaardig behandelt, nog tegemoet komt en kolen vuurs op zijn hoofd hoopt. Matth. 5 : 38—42; bij het gebod der naastenliefde, dat niet alleen op de vrienden en weldoeners, maar ook op de vijanden en haters betrekking heeft, Matth. 5 : 43—48.”

Bij de uitlegging van elk gebod legt Jezus dus in radicale tegenstelling met wat de Farizeën leren en met alle wettische religie alle nadruk

„op de gezindheid des harten, op de innerlijke overeenstemming met de wet, op de inwendige geestelijke gerechtigheid. En daarom komt Hij nu verder tegen de huichelarij op die in zijne dagen vooral bij het aalmoes geven. Matth. 6 : 1—4, bij het bidden. Matth. 6 : 5—15, en bij het vasten. Matth. 6 : 16—18, ten toon gespreid werd, vermaant Hij zijne discipelen om niet aan het uitwendige te hangen, aan geen schatten der aarde, Matth. 6 : 25—34; om dus, wijl alles op gezindheid des harten aankomt, voorzichtig te zijn in het beoordelen van een broeder, Matth. 7 : 1—6 en in alles biddende op God te vertrouwen, Matth. 7 : 7—12. Wie dezen weg inslaat, bewandelt wel is waar een nauwen moeilijken weg, waarop verleiding en schijnbedrog van alle kanten dreigt, Matth. 7 : 13—23, maar hij is van de toekomst zeker, want hij heeft zijn huis op een steenrots gebouwd, Matth. 7 : 24—29.”

Zeer dikwijls is deze prediking van Christus misverstaan.

Asceten van alle tijden, de monniken en de wederdoopers, de kwakers en in de nieuwere tijd mannen als Tolstoi vatten deze geboden „letterlijk” op. Maar ze brachten het daarbij niet verder dan tot de poging een copie te geven van het leven en de leer van Christus, een copie die heel makkelijk in een caricatuur ontaardde.

Anderen huldigen deze zelfde uitlegging om aan te tonen, dat het onmogelijk is de geboden van de Heiland op te volgen of om de christenen op hun jammerlijke inconsequenties te wijzen.

Maar deze opvatting der wet is met die, welke Jezus zelf in de bergrede van de wet en de profeten gaf, in lijnrechte strijd. Hij vat het Oude Testament niet, zoals de Farizeën dat deden „letterlijk” op.

Neen,

„Hij dringt door tot den geest, en wil, dat zijne discipelen ook geestelijk, inwendig, in de diepste gezindheid van hun hart met Hem zullen overeenstemmen. De waarachtige navolging van Christus bestaat daarom niet in het nadoen, in het nabootsen, in naäpen van zijn leer en leven, maar zij is gelegen in die innerlijke bekeering des harten, die ons een oprechten lust en keuze schenkt, om niet alleen naar sommige, maar naar alle Gods geboden in geest en waarheid te wandelen. Daarom bevatten de woorden van Christus ook geen politiek of sociaal program; zij kunnen niet met het gezag of den dwang der overheid opgelegd worden niet met geweld en bedreiging van straf worden afgedwongen. Op hetzelfde oogenblik, dat men dit zou willen doen, heeft men ze van hun geestelijken zin en van hun kern en pit beroofd. Het zijn religieus-ethische geboden, die alleen in den weg der vrijheid, spontaan uit den innerlijken drang van het wedergeboren hart kunnen worden opgevolgd. Een goede boom alleen kan goede vruchten voortbrengen.”

***

Zo predikte Christus.

Neen, nog eens, de Heiland was niet onver-

schillig ten opzichte van het politieke en sociale leven. Hij was ten aanzien van geen enkele sector van dat leven onverschillig! Hij was gekomen om het ganse leven te verlossen. En Hij wil de Koning zijn van de ganse mens en de gehele mensheid en van alle levensuitingen en levensverbanden der mensen. En Hij is dat ook.

Maar juist omdat Christus dat wilde zijn en ook metterdaad was, predikte Hij zoals Hij dat deed.

Dat wil zeggen: Hij greep de wortel van het mensenleven aan. Het ging Hem er om, dat de mensen hun eigen werkelijke zonden zouden leren kennen, belijden en haten. Het ging Hem er om, dat de zijnen waarlijk in Hem en in zijn Vader zouden geloven. Het ging Hem er om, dat de zijnen zouden zoeken de dingen die boven zijn en niet die op de aarde zijn. Het ging Hem er om, dat wat er **vóór alles** en wat er ook beslist **goed** moet zijn, zal er van een christelijke activiteit op allerlei terrein sprake kunnen zijn. Om dat, waaruit als het er eenmaal is, ware christelijke activiteit ook vast en zeker voortkomen zal!

Daarom preekte de Heiland zo als Hij dat deed.

Daarom sprak Hij in zijn preken met geen woord over concrete politieke en sociale kwesties.

Neen, nogmaals, niet omdat Hem die niet interesseerden.

Neen, juist omdat die Hem zo zeer ter harte gingen!

Hij gaf in zijn prediking wat het allerbeste, het eerst nodige is voor die — en andere — activiteit. Hij legde de basis ervoor. Hij strooide het zaad ervan. Hij schiep een bodem en hield die vruchtbaar, waarin de plant van de ware christelijke actie alleen wortel schieten, groeien en vruchten brengen kan. Daarom sprak Hij er **niet** rechtstreeks over!

En een prediker, die ook in zijn prediking de Meester wil navolgen, zal zich ook in dit opzicht door Hem en alleen door Hem laten leren.

C. V.

De boodschap van het Réveil

Wat was het Réveil eigenlijk? Allard Pierson, die het van nabij gekend heeft, zegt in zijn **Oudere Tijdgenooten**: „Met den naam Réveil pleegt men een godsdienstige beweging aan te duiden, die op vaderlandschen bodem in een zeer kleinen kring plaats gegrepen heeft en tusschen de jaren 1840 en 1850 tot haar volle krachtontwikkeling is gekomen”.¹⁾ Er zit een element van waarheid in deze definitie, maar zij is te algemeen. Van de wezenlijke inhoud van het Réveil zegt ze eigenlijk niets. Dr. Vos, een tijdgenoot van Pierson, dringt dichter tot de kern door als hij zegt: „Aan Christus in het leven de plaats te geven die Hem toekomt, dat was en bleef, ondanks alle verscheidenheden, de grote gedachte van het Réveil”.²⁾

Het was, de naam zegt het al, een wakker worden, een geestelijk ontwaken. Een ontwaking, die bijna gelijktijdig in vele landen in Europa plaats greep, zoals in Schotland, Engeland, Duitsland, Frankrijk en Zwitserland. In ieder land naar zijn eigen aard en op zijn eigen wijze, maar allen, die deze geestelijke ontwaking doorleefden, zochten onderling contact en ondervonden ook elkaars invloed. Het Réveil in Nederland moet men dan ook nooit los zien van dat in andere Europese landen. Het was een reactie op het rationalisme van de 18de eeuw, de eeuw van het geloof in deugd en rede. Het verstand werd boven alles verheven, de mysteriën van het Christelijk geloof konden niet meer aanvaard worden. Men geloofde aan het goede als inhaerent aan de mens, die door zijn gezond verstand te gebruiken zich alle mogelijke deugden eigen kon maken. Het was de tijd van de gezapige, deugdzame, brave Hendriken, opgekweekt en bijgestaan door de Maatschappij tot Nut van het algemeen. Prof. Tholuck uit Halle, een van de dragers van het Duitse Réveil, bracht in 1825 een bezoek aan

ons land en gaf zijn indrukken daarvan als volgt weer: „Een jaar hier, en ik zou dood zijn, morsdood! Want hoe meer langzame en slaperige mensen ik om mij heb, des te meer word ik zelf door innerlijke beweging verteerd. De Hollanders zijn allemaal slaapkoppen. Ik vertelde aan een dominee, die mij — als de meest Christelijke te Leiden was aanbevolen, dat ik reisde om de Christelijke gemeenschap te leren kennen, opdat de band der broederliefde steeds enger zou worden gesloten. Hij bedacht zich drie minuten en zei toen, zijne oogen uitwrijvende: „Dat is een moeilijke zaak!”³⁾ En de uitdrukking „levend in het geloof” bleek hier niet gebruikelijk te zijn.

Humanisme, rationalisme en misschien ook nog wel orthodoxie. Maar geen zondekennis. Bijna nergens meer de innerlijke worstelingen om door Gods genade van de zonde verlost te worden.

„Maar hij, die aan de deugd zijn hart heeft toegeheiligd, Hij blijft door hare macht voor ware ramp beveiligd. Schoon ondeugd op zijn rust haar scherpste pijlen schiet, De stille kalmte van zijn ziel begeeft hem niet. De deugd schenkt aan zijn geest een edele vergenoeging, Die nimmer wordt gestoord noch opgevolgd door wroeging. Gij strekt ten voorbeeld, hoe door ware deugdsbetrachting Men 't waardig voorwerp wordt van 's mensen zuivere achtting. Geëerbiedigd van het volk dat gij door weldoen bindt, Krijgt gij den lieven naam van ware **Menschen Vrind**”.⁴⁾

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN. Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

Zo vertolkte Betje Wolff de geloofsbelijdenis van haar tijd.

Maar fel werd deze eeuwgeest bestreden door hem, die wij de vader van het Nederlandse Réveil mogen noemen, de verguisde, maar anderzijds ook hoog vereerde Willem Bilderdijk. Fascinerende persoonlijkheid, vat vol tegenstrijdigheden, romanticus, dichter, geleerde, hoogmoedig, ijdel, maar toch zich zo diep bewust van zijn afhankelijkheid van God. Profeet en getuige. Hij zingt:

„Daar is o sterveling geen vrede zonder zoen;
Daar is geen zoen met God dan door het schuldvergeven;
En geen vergeving kan bestaan dan door 't voldoen,
En geen verzoening baat dan die de schuld vereven”.⁵⁾

En die verzoening is teweeggebracht door Christus' offer. Bilderdijk laakte het rationalisme, dat het verstand stelde boven alle andere menselijke vermogens. „Het is de dwaze zelfverheffing van den mensch, de belachelijke poging van het behoeftig, jammerlijk, in zichzelf onwaardig schepsel, dat mensch heet, om ieder voor zichzelf en op alle gebied zijn eigen wetgever, zijn eigen rechter, zijn eigen God te zijn”.⁶⁾ Niet het verstand, maar het hart is het beginsel van het ware kennen. Uit het hart zijn immers de uitgangen van het leven!

„Geheel ons zielsbedrijf, in aardsch en geestelijk woelen,
Hangt aan 't gevoel van 't hart, en draait om deze spil”.⁷⁾

Het hart is echter niet alleen de kenbron van het verstand, het beheerst ook de wil.

„Ware wijsheid, ware kennis is bestierd zijn door zijn God;
Is met God, in God, te willen naar zijn zaligend gebod;
Is, in God Zijn wil en waarheid en te lezen en te doen,
En in 't zelfbedriegend harte geen onzuivre zucht te voên”.⁸⁾

Deze Bilderdijk, wiens denkbeelden lijnrecht indruisten tegen de gangbare meningen, die ondanks zijn gebreken toch het innige verkeer met zijn God kende, begon in 1817 te Leiden voor een kleine groep studenten zijn privatissimum in de Vaderlandse Geschiedenis. Tien jaar lang heeft hij dit college gegeven en in 't geheel hebben 40 studenten zijn lessen gevolgd. Het lijkt de moeite niet waard: 40 studenten in 10 jaar! En toch heeft hij meer invloed gehad dan menigeen, die op een schare van leerlingen kon bogen.

Bilderdijk heeft de harten van zijn hoorders toegankelijk gemaakt voor het Réveil, en zijn volgelingen hebben zijn boodschap doorgegeven. Zo was Da Costa's invloed van beslissende betekenis voor een van de meest

FUNDAMENTALISME

V (Slot)

sympathieke figuren uit het Réveil: Willem de Clercq, koopman in granen te Amsterdam, later directeur van de Nederlandsche Handelsmaatschappij, een man van grote dichterlijke en literaire begaafdheid, met een diep melancholische inslag. Hij had geen vrede met de onbewogen, verstandelijke en brave sfeer van het rede-deugd-geloof. Op zijn 17de jaar klaagt hij in zijn Dagboek al over de dorheid van onze letterkunde, maar van een lezing, die hij van Bilderdijk gehoord heeft, schrijft hij: „Il y avait des morceaux superbes. - - Il finit par une fort belle ode”.⁹⁾ Vijf jaar later laat hij zich als volgt uit: „Rien n'est plus froid que ce monde-ci. Une amitié sans chaleur, un amour sans idéal, une poésie sans hardiesse, l'amour de la patrie sans sacrifices, la religion sans enthousiasme”. Men behoeft niet te proberen hier verandering in te brengen, het geeft toch niets. „Les réformateurs ne sont pas à la mode, les enthousiastes passent pour fous”.¹⁰⁾ En twee jaar later: „Onze geheele godsdienstoefening is mij te flauw, te zwak, te weinig bezielend. - - Gaarne wilde ik positief Christendom, Christus en Dien gekruist zonder hardheid hooren. Alles wat men nu zegt, is een zeer natuurlijke godsdienst en ik geloof toch dat - - het Christendom nog iets anders kan en moet zijn”.¹¹⁾ Maar een preek van Ds. des Amorie van der Hoeven over „de gelijkenis van den gast zonder bruiloftskleed”, met de aanmoediging tot het afwerpen van de aardse gezindheid, tot het streven naar heiligheid, trof hem diep. Hij wilde zich voornemen „meer naar heiligheid, meer naar het vertrouwen op de beloften van God en Christus te streven”.¹²⁾ In die tijd maakte hij kennis met Da Costa, de vurige, enthousiaste dichter. Hij sidderde voor iemand, die zich aan zoveel koude mensen zo prijs durfde geven, maar bewonderde het. „Kracht tot alles geeft mij die hartelijke, vurige jongeling. Niet een vriendschap van hoofd, maar van hart kan de onze worden”.¹³⁾ Neen, Da Costa was niet zo'n gezapige, brave rationalist, doch hij was Jood. Kon hij hem maar tot het Christendom bekeren! Maar hij had genoeg met zichzelf te strijden „om niet tot het bedaard zedekundig geloof onzer eeuw over te gaan”.¹⁴⁾ En toen, op de avond van de tweede augustus 1821, deed hij de verrassende ontdekking. Hij kreeg de moed er met Da Costa over te spreken en daar bleek hem tot zijn grote ontroering en dankbaarheid, dat deze al Christen was. „Louter aanbidding voor de wegen van God was alles wat ik uitspreken kon”,¹⁵⁾ tekende hij aan in zijn Dagboek. En het was nu juist Da Costa, die hem pas het werkelijke Christendom liet zien: geen kleed, dat wij af- en aannemen, „maar de innige overtuiging van ons hart, zoodanig dat ons geheele leven Kristendom wordt”.¹⁶⁾ Nu beseftte hij, dat alleen de Geest levend maakt. Dat is de kern van het Réveil. Een persoonlijke beleving. Ontdekking van zonde en schuld, de ware vreugde over de verlossing door Christus: het levende Christendom. Een zoeken en beleven van de verborgen omgang met God. De waarachtige bekering in tegenstelling met de zelfverbetering van het humanisme, maar ook met de dode orthodoxie, waaraan alle persoonlijke geestdrift ontbrak. Men wilde vasthouden aan de oude rechtzinnige kerkleer, maar deze moest innerlijk beleefd worden. Zonde, verlossing, bekering en wedergeboorte moesten geen dode termen zijn, de waarheid daarvan moest werkelijkheid worden.

(Wordt vervolgd).

J. L. van Essen.

¹⁾ A. Pierson, *Oudere Tijdgenoten*, Amsterdam, 1888, p. 35.

²⁾ G. J. Vos Azn., *Groen van Prinsterer en zijn tijd*, I, Dordrecht, 1886, p. 104.

³⁾ M. E. Kluit, *Het Réveil in Nederland, 1817-1854*, Amsterdam, 1936, p. 24.

⁴⁾ E. Wolff-Bekker, *Bespiegelingen van het geoeogen*, vgl. Kluit, op. cit., p. 36.

⁵⁾ *De Dichtwerken van Bilderdijk*, uitgeg. door Is. da Costa, VI, Haarlem, 1857, p. 88.

⁶⁾ W. Bilderdijk, *Verhandelingen ziel-, zeden- en rechtsleer betreffende*, Leyden, 1821, p. 171.

⁷⁾ *Dichtwerken*, V, p. 227.

⁸⁾ *Dichtwerken*, V, p. 388.

⁹⁾ A. Pierson, *Willem de Clercq naar zijn Dagboek*, Haarlem, 1888, I, p. 21.

¹⁰⁾ Idem, p. 131.

¹¹⁾ Idem, p. 160.

¹²⁾ Idem, p. 161/2.

¹³⁾ Idem, p. 175/6.

¹⁴⁾ Idem, p. 175.

¹⁵⁾ Idem, p. 184/5.

¹⁶⁾ Idem, p. 185.

9. In de voorgaande artikelen over dit onderwerp hebben wij onder meer willen duidelijk maken dat het begrip fundamentalisme ruimte biedt voor velerlei misverstanden en onduidelijkheden.

Zoals in het begin door ons is opgemerkt stamt het begrip uit het kerkelijk leven van de Ver. Staten van Amerika. In de eerste druk van de Chr. Encyclopedie kan men onder „Verenigde Staten van Noord-Amerika” (Dl V, blz. 559) een lang artikel vinden van de hand van dr H. Beets. In dat artikel maakt de schrijver melding van het fundamentalisme (blz 561) en wel van de „nationale organisatie” van het fundamentalisme zoals hij het noemt. Dr Beets deelt mee dat deze nationale organisatie plaats greep te Philadelphia in 1918, op een aldaar gehouden „prophetical conference”.¹⁾ Hij deelt de „geloofsbelijdenis” bestaande in 9 artikelen mee. Over het optreden en het werk van deze fundamentalisten vertelt Beets niets van betekenis. Merkwaardig. De beroemde brochurereeks waarin de oorsprong van het begrip „klaarblijkelijk” gezocht moet worden, was toch al omstreeks 1910 begonnen te verschijnen.

In de tweede druk van de Chr. Encyclopedie komt in deel III, blz 93, een artikel voor over het fundamentalisme van de hand van prof. dr N. B. Stonehouse. Stonehouse schrijft dat „klaarblijkelijk” de oorsprong van de term gezocht moet worden in een omstreeks 1910 gepubliceerde en zeer verbreide reeks van ongeveer 90 brochures onder de titel „The Fundamentals: A Testimony of the Truth”.²⁾ De oplaag zou volgens Stonehouse's mededeling twee en een half miljoen hebben bedragen. Het is voor mij niet helemaal zeker dat de mededeling van Stonehouse dat deze reeks omstreeks 1910 verschenen is, helemaal juist is. Ik ben op het ogenblik niet in staat deze mededeling te controleren op haar juistheid. Mij staat voor de geest, dat jaren na 1910 er nog brochures zijn uitgekomen in deze reeks, zodat de reeks wellicht is begonnen te verschijnen omstreeks 1910.

Deze brochures hielden zich o.a. bezig met de schriftkritiek, de inspiratie van de Schrift, de Godheid van Christus, de maagdelijke geboorte, zonde en verlossing, de evolutieeler, het Mormonisme, de Christian Science, evangelisatie en zending. Tot de schrijvers behoorden eerste klas geleerden als B. B. Warfield, James Orr en Gresham Machen. Vele brochures waren volgens Stonehouse ook geschreven door predikanten en evangelisten en zullen misschien op minder hoog plan hebben gestaan.

De oprichters van deze uitgave hadden de bedoeling zoals duidelijk is, om de grondbeginselen van het christelijk geloof te verdedigen. En dat in een tijd waarin vele christenen in Amerika tot de mening gekomen waren, dat het modernisme en de modernistische Schriftbeschouwing de overwinning behaald hadden op verschillende voorstellingen van de orthodoxe kerk. Ik citeer nog eens Stonehouse wanneer hij schrijft dat men de controverse „tussen modernisten en fundamentalisten, gevoegelijk kan zien als een strijd, waarbij de fundamentalisten zich groepen gevoelden het geloof der vaders te verkondigen en te verdedigen”.

Of die „fundamentalisten” in hun verdediging van het geloof der vaders allen even gelukkig geslaagd zijn? Dat is een vraag. Het antwoord moet ontkennend luiden. Dat zijn ze niet. Er zijn misschien in de lange reeks brochures wel nummers verschenen die ongelukkig zijn uitgevallen. Ik kan dat niet beoordelen. Ik heb de reeks niet in mijn bezit. En voorzover ik weet kan men in Nederland deze brochures niet in handen krijgen. Maar ik ben geneigd dit, dat sommige brochures niet zo goed zijn uitgevallen, bij voorbaat toe te geven. Het zou wel een wonder zijn als het anders zou zijn.

Stonehouse heeft nogal wat kritiek. Zijn kritiek culmineert hier in dat het een „verschijnsel” bleek, „dat wegens bepaalde accenten en eigenaardigheden niet zonder meer met het begrip orthodoxie vereenzelvigd kan worden, omdat soms een zekere nadruk werd gelegd op bijzonderheden, die onderscheiden moeten worden van de christelijke rechtzinnigheid”. Hij noemt verderop „eigenaardig-

heden” als biblicisme, reactie-tegen-het-institutionalisme, dat vaak kenmerkend zou zijn voor de huidige kerk, neiging-tot-individualistische-vroomheid, meermalen zijn piëtistische en perfectionistische afdwalingen als het waarmerk van het fundamentalisme aanvaard. Daar komt bij eenzijdig nadruk leggen op het hiernamaals en op een futuristisch chiliasme.

Wat zullen we ervan zeggen? Het begrip fundamentalisme is vrij vaag en vloeiend. En deze kritiek van Stonehouse ook. Laten wij b.v. eens vragen wat is „biblicisme” eigenlijk? Jawel de term begrijp ik. Ik weet nog dat in de dertiger jaren prof. Hepp meende sommigen onder ons van biblicisme te moeten beschuldigen. Ik weet ook dat toen bleek dat voorzichtigheid zeer geboden was. En „reactie tegen institutionalisme”? Voorzover daarmee bedoeld wordt dat christenmensen zich hebben afgekeerd van het dwaze lopen achter de kerk als instituut, en het trouw zweren aan dat instituut, zoals men dat ten onzent in hervormde kringen soms aantreft, wat dat instituut ook voor ontrouw pleegt jegens de HEERE, is het niet geheel en al verwerpelijk. Neiging tot individualistische vroomheid? Ja, ik weet dat dit vaak een gevolg is van het zich afkeren van het institutionalisme of dat het vaak er mee samenhangt en ik zal het in geen opzicht verdedigen. Een tekort aan recht kerkelijk besef zit er (vaak) achter. En dan de „neiging tot piëtisme en tot perfectionisme”? We hebben hier een staalkaart voor ons van de dwalingen en eenzijdigheden, die men heden ten dage in de protestantse wereld over de hele aarde kan aantreffen. De zwakheden van het hedendaags en van het vroegere christendom. Want deze en andere dwalingen hebben hun oorsprong in de dwalingen en de zonden der vaders. En deze opvattingen en dwalingen zijn er niet alleen in Amerika. We vinden ze in ons land ook. We vinden ze op gereformeerd erf. Heel dichtbij. Men kan de fundamentalisten zoals ze zich later getoond hebben, niet met het „begrip orthodoxie” vereenzelvigen, schrijft Stonehouse. Ik geloof dat. Daar niet van.

Toch veroorloof ik me een vraag. Deze vraag. Wat is dat „begrip orthodoxie” hier precies? Waarom noemt Stonehouse niet liever een confessie? Is het „begrip orthodoxie” ergens in de werkelijkheid te vinden? Misschien bij hen, die de drie Formulieren van de Geref. Kerken in Nederland ongerept handhaven? Of is het te vinden bij hen, die de Westminster Standaards onveranderd als hun confessie hebben? Is het te vinden in de Christian Reformed Church van de USA? Of in de Prot. Reformed Church? Waar?

Ik wil maar zeggen, dat naar mijn mening, we vooral op de (goede) bedoeling van het amerikaans fundamentalisme van omstreeks 1910 moeten letten. Graag geef ik toe dat deze bedoeling door de gebreken en tekortkomingen en dwalingen van de verdedigers van het christelijk geloof niet altijd duidelijk uitgekomen is. En dat tengevolge van zwakheden en gebreken in de verdediging, de verdedigers hun eigen positie in gevaar brachten in deze strijd om de waarheden van het christelijk geloof. Maar de tegenstelling zelve, die de fundamentalisten niet wilden zien verdoezeld, doch die ze wilden zien, en die ze wilden handhaven, was de oude tegenstelling van de vorige eeuw tussen modernisme enerzijds en Schriftuurlijk geloven en belijden anderzijds.

Helaas is tussen degenen die aan de waarheid van de heilige Schrift als het geopenbaarde Woord Gods onverkort willen vasthouden, onderling veel verschil. Dat was bij de Amerikaanse fundamentalisten van veertig jaar geleden zo. Dat is over de hele wereld zo.

Maar het is een belangrijk feit, dat we niet moeten verdoezelen, dat over de hele wereld er nog mensen zijn, die het geschreven Woord Gods, als de onfeilbare regel voor geloof en leven willen bewaren en die de zegen van de HEERE, de God van Abraham, Izaak en Jakob verwachten en niet van een uiterlijke eenheidsmanifestatie van allen die zich met de christennaam tooien.

10. We hebben over het fundamentalisme geschreven omdat we van mening zijn dat dit

een van die woorden is, die tegenwoordig gemakkelijk misbruikt worden en die invloed uitoefenen al wordt de betekenis er niet van voorzien. Berkouwer schreef in 1950 in een artikel in Trouw over de „macht” van allerlei woorden. Die „macht” is vooral in de verkiezingstijd te zien. Het is lang niet altijd duidelijk wat met bepaalde woorden bedoeld wordt. Daar zijn de woorden — vrede, vrijheid, democratie enz. Het schijnt dat deze woorden door de korthed der leus volkomen duidelijk zijn. Maar als het er op aankomt rijzen er allerlei vragen. Wat bedoelen de socialisten met vrijheid? En wat bedoelen de communisten met vrede? Fundamentalisme is ook zo'n woord. Wie weet wat er mee bedoeld wordt wanneer het als een scheldwoord gebruikt wordt zoals dat in Engeland gebeurde gelijk we in een der voorgaande artikelen gezien hebben. Ook ten onzent wordt het af en toe als een soort scheldwoord gebruikt. We denken er niet aan om achter dwaasheden van z.g.n. fundamentalisten te gaan staan. Maar achter de inzet van de strijd van het oude Amerikaanse fundamentalisme willen we van harte ons plaatsen.

Is dat vreemd?

Immers neen.

We denken er ook niet aan om te gaan staan achter alles wat door „afgescheidenen” in de vorige eeuw wel is te boek gesteld of gezegd maar achter de inzet van hun strijd en hun „afscheiding” staan we van harte. Is het in de geschiedenis niet steeds zo, dat men wel in de grondbeginsels één kan zijn, maar stellig niet wanneer het gaat over alles wat door verdedigers van die beginselen gedaan en gezegd wordt?

J. Meester.

¹⁾ Profetische conferentie.

²⁾ De Grondslagen: Een getuigenis van de Waarheid.

TECHNIEK EN TOEKOMST

II. Techniek en grondmotief.

Omdat techniek het vormen en omvormen is van de geschapen wereld door de mens heeft de techniek een sleutelpositie binnen het humanistische grondmotief van mens en wereld. In de wetenschap kan men misschien het beste zeggen het grondmotief van natuur en vrijheid en in de wijsbegeerte het grondmotief van persoonlijkheidsreligie en wetenschapsideaal.

Het humanisme beziet de werkelijkheid in eerste instantie niet volgens het scholastieke schema van lager en hoger, van natuur en bovennatuur, van burger en monnik, van ridder en bisschop, van leek en geestelijke, van keizer en paus, van filosofie en theologie. Maar het humanisme beziet de werkelijkheid ook niet volgens het bijbelse grondmotief van schepping, zondeval en verlossing, waaruit wij leven. Primair is in het humanisme de vraag naar de verhouding tussen de mens en de wereld. De grondvraag is telkens hoe ik vanuit mijn innerlijk de wereld buiten mij zal beschouwen en zal beheersen. Voor mijzelf ga ik van mijn **vrijheid** uit, voor de wereld om mij heen kan ik begrip opbrengen door **gelijkheid** met mijzelf te constateren, met het doel de **broederschap** tussen mijn mikrokosmos en de wereld als makrokosmos te stichten.

In bijzonder veel variaties werd dit grondmotief reeds uitgewerkt. De mens kan de wereld door zijn denken beheersen, door zijn wetenschap, maar ook door zijn vormende werkzaamheid. De techniek wordt dus vanuit dit humanistische grondmotief in de eerste plaats gezien als de wijze waarop de mens de natuur onderwerpt en zich een autonome, eigen cultuurwereld opbouwt. De **schepping** kan men in dit grondmotief inpassen zo dat de mens de schepper van zijn eigen technische wereld wordt en God de ingenieur die het wereldmechanisme heeft geconstrueerd en op gang gebracht. Het grondprobleem van mens en wereld overheerst hier het bijbelse scheppingsgelofte en maakt dit geloof ondergeschikt aan de idee van de mens die de natuur beheerst. Indien men bij een levende plant, een dier, een mens of ook een nog onbetreden berg zou willen spreken over een bepaald materiaal waaruit deze schepselen zijn gevormd, dan gaat men op dezelfde wijze uit van God als een technicus. De vormen, of

Psalm 1*

(Vertaling N.B.G.)

Welzalgig hij, die rechte wegen gaat,

niet wandelt in der goddelozen raad,

of staat op 't pad, waar zondaars God vergeten,

noch in den kring der spotters is gezeten,

maar lust heeft, dag en nacht, in 's HEREN wet

en overdenkt, wat Hij heeft ingezet.

Want als een boom, die altijd water heeft

en die op vasten tijd zijn vruchten geeft,

een frisse boom, geplant aan waterstromen.

welks lover groen blijft als er droogten komen,

zo is de man, die zich voor onrecht hoedt;

het gaat hem wel, 't gelukt al wat hij doet.

Maar 't gaat zo met de goddelozen nooit,

die zijn als kaf, wijd door den wind verstrooid

Niet één houdt stand in het gericht, dat nadert,

geen zondaar blijft, waar 's HEREN volk

vergadert.

God kent den weg, die de oprechten gaan,

der goddelozen weg zal niet bestaan.

A. v. B.

* Tweede versie. Zie „XV Psalmen”, in het Nederlands berijmd door Adriaan van Boven, Kok, Kampen, 1951.

1. Welzalgig de man, die niet wandelt in den raad der goddelozen,

die niet staat op den weg der zondaars, noch zit in den kring der spotters

2. maar aan des HEREN wet zijn welgevallen heeft en diens wet overpeinst bij dag en bij nacht.

3. Want hij is als een boom geplant aan waterstromen, die zijn vrucht geeft op zijn tijd, welks loof niet verwelkt;

en al wat hij doet gelukt.

4. Niet alzo de goddelozen: die toch zijn als kaf, dat de wind verstrooit.

5. Daarom houden de goddelozen geen stand in het gericht, noch de zondaars in de vergadering der rechtvaardigen,

6. want de HERE kent den weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddelozen vergaat.

liever het uiterlijk en de afmetingen van deze schepselen zijn niet technisch gevormd, maar gegroeid of door geologische krachten ontstaan. Wie over techniek nadenkt zal op deze wijze ontdekken dat de niet-christelijke gedachte van God als ingenieur diep is doorgedrongen in onze gedachten en in onze taal.

Indien we de techniek echter verstaan vanuit het christelijke grondmotief dan moet men de gedachte aan God als ingenieur laten varen. Het christelijke grondmotief wordt namelijk niet gekenmerkt door een dualisme, door twee elkaar in evenwicht-houdende polen, maar door de radicale betekenis van zowel de schepping en de zondeval als ook de verlossing. De radicale betekenis van de schepping strijdt met de gedachte aan de vorming van de wereld uit een ongeschapen oerstof als het werkmateriaal voor God.

Over de paradijsperiode lezen we: En de Here God nam de mens en plaatste hem in de hof van Eden om die te bewerken en te bewaren. De technische bewerking ging toen reeds samen met de bewaring van het paradijs tegen de zonde-invloed van Satan. Na de zondeval maakte de mens zich schorten van bladeren. Dan komt de straf van het al zwoegende zullen eten van hetgeen de aardbodem oplevert. God leerde de mens daarop klederen uit dierenhuiden te maken. En toen zond de Here God de mens weg uit de hof van Eden om de aardbodem te bewerken.

Van oorsprong is de techniek dus scheppingsopdracht. Opmerkelijk is het verband tussen de uitoefening van de technische ambtsdienst en de afweer tegen de zonde. Verder wordt de techniek gebruikt om de zonde-invloed in de naakte omgang tussen de mensen af te remmen. De taak tot techniek blijft en wordt verzwaard. De techniek wordt een moeten en mogen. Vóór de zondeval was de taak beperkt tot het bewerken en bewaren van de hof van Eden, daarna werd de taak verzwaard en werd de opdracht over geheel de aardbodem uitgebreid.

Omdat het humanisme zich tot in zijn religieus grondmotief vastbijt in deze relatie tussen mens en aardbodem is de westerse technische ontwikkeling te zien als slavernij onder Gods strafwoord. Waar aan deze technische ontwikkeling in ambtsdienst onder Christus wereldheerschappij wordt medegevoerd mogen we de zegen ervan opmerken en genieten. Maar als zegen of als vloek in hun religieuze zin, de techniek brengt in beide gevallen volgens Gods belofte levensonderhoud en bestaansmogelijkheid.

De techniek heeft een belangrijke plaats in de historische ontwikkeling van het motief van de **zondeval** en van de **verlossing**. Maar van oorsprong is de techniek **scheppingsopdracht** en dat is de techniek primair gebleven. We zien de techniek bij de kinderen van Kain tot bloei komen, maar ook zien we Noach een ark bouwen. Vele volkeren leverden grote technische prestaties, maar de rijkste vorst werd de vredekonink Salomo en zijn grootse bouwwerken waren daar de uiting van.

Indien ik de techniek scheppingsopdracht noem wil dat niet zeggen dat we de techniek nu neutraal zien, als een substraat voor zegen en vloek. Wie als SCHILDER spreekt van een neutraal substraat heeft de relatie tussen de schepping en CHRISTUS niet goed gezien. De schepping vond zijn concentratiepunt in de eerste Adam. Toen ADAM in zonde viel is CHRISTUS als tweede Adam de nieuwe wortel, het nieuwe concentratie- en culminatiepunt van de schepping geworden. Daar-teenover verbreekt de zonde de eenheid en zal ook in de persoon van de ANTICHRIST geen werkelijke wortel aan de schepping in afval gegeven kunnen worden. In CHRISTUS is de schepping niet neutraal, maar wordt de schepping vernieuwd tot de woonplaats van God bij de mensen. Onder CHRISTUS' leiding ontwikkelt de techniek zich en wordt Gods paradijsopdracht aan de eerste Adam uitgevoerd door geheel de mensheid. En alles wat zich daarbij als een zondige ontplooiing aan

ons voordoet, mist een wortel en zal straks in het vuur vergaan. Techniek is door CHRISTUS afgedwongen of in Hem vrijwillig uitgevoerde scheppingsopdracht en derhalve niet neutraal en niet satanisch.

Indien de mensen zich in verschillende opzichten bedreigd gevoelen door de moderne techniek is dat niet-christelijk gedacht, maar humanistisch. Aan elke relatie tussen een vrije mens en de wereld komt door de dood een einde. Het humanistische grondmotief leidt schipbreuk op het probleem van de dood. De dood kan men proberen te overwinnen door de gedachte aan de roem, aan het voortleven in de werken of in het nageslacht of aan de mensheid die zich steeds meer door

technische middelen onafhankelijk van de natuur maakt. Het grote dilemma is dan: of een mensheid die door de techniek de bedreiging van de dood overwint of een mensheid die door de techniek te gronde gaat. Moet men de techniek plaatsen aan de kant van de mens of van de wereld? Is de techniek een bondgenoot van de vrije mens of van de angstige werkelijkheid?

Het christelijk grondmotief ontnemt aan heel deze problematiek de dynamis omdat wij de wederopstanding van het vlees geloven en iets weten over de toekomst van de mensheid en de wereld.

(Wordt vervolgd)

J. Stellingwerff.

De zin van de Sabbat

V

God werkt weer, zo meenden we de vorige keer te mogen zeggen. Hij werkt weer aan het herstel van zijn geschonden schepping, Hij werkt weer aan de verlossing van een in zonde gevallen wereld.

En in deze samenhang moesten wij nu ook de instelling van de sabbatdag zien.

De instelling van de sabbat is geen natuurverordening, geen scheppingsinzetting, maar een heilsverordening, een genadewerk.

Zoals we in het 2e art. al aangaven staat er in Ex. 20 : 11 wel, dat God de sabbatdag zegende en heiligde, maar niet, dat God daarop rustte. God rust niet op de sabbatdag. Hij werkt altijd, Joh. 5 : 17. De mens wordt dan ook niet opgeroepen Gods doen te imiteren, de mens wordt niet in het ritme Gods opgenomen.

Wel wordt, zoals duidelijk is, in Ex. 20 : 11 verwezen naar het doen Gods, dat God in zes dagen de hemel en de aarde gemaakt heeft, de zee en al wat daarin is en dat Hij op de zevende dag gerust heeft.

En dáárom heeft de HERE de sabbatdag gezegend en geheiligd, die tot een bijzondere dag voor zijn Kerk gemaakt.

De sabbatdag moet wel het doen Gods in de herinnering terugroepen; in herinnering terugroepen, hoe er na het volbrachte scheppingswerk eens die schone rustdag Gods was. En eveneens de mens herinneren aan zijn zonde en schuld, waardoor die rust verstoord werd. Hij dient dus tot aanbrengen van ellendekennis. En zo rangschikt zich dit 4e gebod in het geheel der 10 geboden. Vgl. Heid. Kat. zondag 44, vr. 115.

En voorts moet de sabbatdag niet alleen in herinnering terugroepen, dat de rust Gods er eens was, maar ook voor de aandacht plaatsen, dat God bezig is aan het herstel van zijn rust te werken. De sabbat is eschatologisch, wijst heen naar het einddoel van Gods heilswerk. Hij is een garantieteken, van de komende rust Gods, dat God weer rusten wil en zijn volk rust geven. Zeer schoon heeft hierover Prof. K. Schilder geschreven in zijn boek „Wat is de hemel?” Zie hfdst. VIII, blz. 269 e.v.v. 1e dr.

De sabbatdag dus teken en zegel van de komende rust, van de komende verlossing. De sabbatdag moet de mens het heilswerk Gods op het hart binden.

Wanneer wij het zo verstaan vervalt ook de moeilijkheid, dat wij in Deut. 5 : 15 een andere motivering vinden voor het sabbatsgebod: Want gij zult gedenken, dat gij dienstknechten in het land Egypte geweest zijt, en dat de HERE, uw God, u vandaar heeft uitgeleid met een sterke hand en met een uitgestrekte arm.

Op andere wijze is m.i. dat verschil niet bevredigend te verklaren. Prof. J. Ridderbos zegt dat het verschil samenhangt met de sociale tendenz, die aan heel de deuteronomische Godsopenbaring eigen is. K.V.

Maar we zouden hiertegen willen aanvoeren het woord van de apostel Paulus: Bemoet God Zich soms met de ossen? 1 Kor. 9 : 9. Zeker heeft Gods Wet invloed op de sociale verhoudingen, maar God geeft toch geen sociale wetten?

Verder schrijft Ridderbos dat deze verwijzing in de eerste plaats dient tot motivering van de uitbreiding van het sabbatsgebod tot de dienstknechten en dienstmaagden. In gelijke richting gaat Ds Francke in „De Reformatie”, 34e jrg. blz. 171. Hij meent dat in

Ex. 20 de HERE zelf de instelling van de sabbatdag motiveert en in Deut. 5 Mozes de onderhouding van de ingestelde sabbatdag. Hij schrijft: „En Mozes dringt het geven van sabbatsrust aan het dienstpersoneel aan met: Denkt er aan, dat gij, Israëlieten, eens slaven en slavinnen waart in Egypte en dat gij daar vanwege de verdrukking geen sabbatsrust hebt kunnen houden; en nu heeft de Here u uit die slavenpositie zonder sabbatsrust verlost en in vrijheid gesteld, opdat gij ook uw dienstpersoneel sabbatsrust zult geven”.

We zouden daartegen willen aanvoeren, dat zo de motivering wordt betrokken op slechts een onderdeel en dat niet tot zijn recht komt het slot van de motivering: en dat de HERE, uw God, u vandaar met een sterke hand en een uitgestrekte arm heeft uitgeleid; daarom heeft u de HERE, uw God, geboden den sabbatdag te houden. En tenslotte, dat wat Ds Francke zegt, niet geloofwaardig klinkt. Want ook al zouden we menen,¹⁾ dat God bij de schepping het sabbatsgebod gegeven heeft, dan zou toch, dunkt me, wel niemand het aannemelijk kunnen achten, dat het niet onderhouden van dat gebod door Israël in Egypte te wijten was aan de verdrukking. Men zou het kunnen dan moeten toeschrijven aan Israëls afval. Vgl. Joz. 24 : 14. Israël heeft de goden van Egypte gediend. En: Ezech. 23 : 3. Israël pleegde reeds ontucht in Egypte.

Neen, ook in Deut. 5 wordt het sabbatsgebod gemotiveerd door Gods heilshandelen, door de redding van zijn volk uit Egypte, uit de slavernij der zonde. Ook hier moet de sabbatdag de mens het heilswerk Gods op het hart binden.

Zakelijk is er dus geen verschil tussen de motivering van Ex. 20 en Deut. 5.

En zo — dat even terzijde — vervalt m.i. ook een argument van Dr Holwerda's betoog, dat Israël zijn uittocht zag als schepping. Zie zijn boek blz. 162 en „De Reformatie”, 30e jrg.

blz. 341. Het gaat in Ex. 20 en Deut. 5 niet over twee verschillende zaken, die dan geparalleliseerd worden, schepping en verlossing, maar over in wezen een en dezelfde zaak, het verlossingswerk Gods.

Wanneer wij het zo zien, dan begrijpen wij ook, dat de Schrift de sabbat een teken noemt tussen de HERE en Israël en schending van de sabbat zo zwaar straft. Ex. 31 : 12 e.v. Sabbatsschennis was uiting van verbondsverachting, een vertrappen van Gods genadewerk.

We komen zo tot de conclusie, dat de sabbatdag heenwees naar Christus. In Christus herstelt God immers zijn geschonden schepping. Christus is de Verlosser, de Rustaanbrenger.

De sabbatdag een afschaduwing van Christus' heilswerk.

Nu verstaan we ook, dat de Kerk van het Nieuwe Testament haar rustdag heeft gesteld op de eerste dag der week, op de dag van Christus' opstanding.

Als we er aan vasthouden, dat God reeds in het Paradijs de sabbatdag heeft verordend, zal dat m.i. moeilijk te verklaren zijn en staan wij zwak tegenover Sabbatisten.²⁾ Een eventueel paradisaal sabbatdag kon toch niet heenwijzen naar de verlossing door Christus. En Christus is gekomen om hetgeen in den beginne was te herstellen, niet om dat te wijzigen.

Onder het O.T. moest de Christus nog komen. Vandaar dat toen de sabbatdag lag aan het eind van de week. Israël moest met zijn 6 dagen werken en op de 7e dag rusten naar het in den beginne terugwijzen, dat nog op zijn herstel wachtte. En Israëls verlossing uit Egypte was nog maar een afschaduwing van de komende verlossing.

Maar in Christus' opstanding is in beginsel het herstel van heel de schepping ingetreden. Vgl. Kol. 1 : 15—20. De rust Gods is aangebracht. De zonde is toch verzoend, de dood overwonnen.

Daar mag nu de Kerk van het N.T. op terugzien. Vandaar dat voor de Kerk van het N.T. de zin van de sabbat ligt in het gelovig zien op Christus en in het luisteren naar zijn Evangelie. We willen dat in een slotartikel nader uitwerken.

Roodeschool.

H. Venema.

¹⁾ En dat doet Ds Francke zo wel.

²⁾ Ds Francke meent dat het 4e gebod alleen maar het schema aangeeft van 6 dagen werken en 1 dag rusten. Niet dat een rustdag juist de 7e dag der week moet zijn. „Ambt-Plicht” 6 jrg. blz. 110. M.i. een weinig aannemelijke redenering. Alsof Israël op een andere dag dan de laatste der week zijn rust had mogen nemen! De 7e dag is de sabbat van de Heere uw God! Ook zou zo de verandering van de rustdag van de laatste op de eerste dag der week eigenlijk geen zin hebben.

„Zal men ook de ongehuwden dopen?”

Gelukkig is dit een vraag, die buiten onze gedachtengang ligt. Alleen omtrent de kleine kinderen wordt die vraag geregeld gesteld; maar alleen om als vraagstelling meteen ook afgewezen te worden. Behalve dan voor de adoptie-kinderen. Daar zetten we nog een groot vraagteken.

Het is daarom ook wel eens aardig om te letten op de vragen, die bij oude Christenen opkwamen ten aanzien van de doopspraktijk. De vraag bv., die ik boven stelde, zou de oude apologet Tertullianus graag ontkennend hebben beantwoord.

Om hem even iets nader aan te duiden: hij leefde ongeveer van 150—230, dus in een tijd, dat Christenvervolging nog actueel was. Vandaar dat zijn hoofdwerk ook een verweerschrift was tegen de vervolgende overheid. Juridisch geschoold denker als hij is, stelt hij daarbij niet het leerstellige, maar de rechtszijde van de zaak in het middelpunt. Geeft dus een eigen geluid. Tertullianus was een scherpzinnig denker, die de lijnen graag tot hun uiterste consequentie's doortrok. Daarbij was hij van eigen „gelijk” heilig overtuigd, zelfs zo, dat zijn polemieek wel eens het karakter van koppigheid en chicaneren krijgt. Met de „wereld” heeft hij niets meer te maken. Tegenover de niet-katholieken — dat waren

toen nog allemaal kettters — staat het niet veel anders. Het sacrament is bij hen niet, ze hebben dezelfde God niet, noch dezelfde Christus; er is geen deelgenootschap in de leer; men moet ze voor buitenstaanders houden.

Zo blijven de katholieke broeders over als de wereld, waarmee men contact wil en kan hebben. Mits... ze ook alle consequenties trekken, die hij voorschrijft. Moet men dan eigenlijk niet de wereld uitgaan? Des te beter, dat wil ik juist! antwoordt Tertullianus.

Door het strak trekken van de lijn, vooral inzake de tucht, is hij uiteindelijk zelf bij de Montanisten terecht gekomen. Die achtten alles wat uit het heidendom was voortgekomen — en dat was heel hun (en onze) cultuur — slechts satanisch; verwierpen de kinderdoop, oefenden de kerkelijke tucht rigoreus en streefden naar het martelaarschap, om straks in de zaligheid een hogere trap te bereiken. Ook was Montanus de Heilige Geest en wilden ze niet van een afgesloten kanon weten.

Bij deze groep behoorde Tertullianus later. Zijn denkstructuur toont van het begin af hùn karakter. Ook in zijn werkje over de doop komt dat uit. Het stamt nog uit zijn katholieke periode.

Er komen merkwaardige uitspraken in voor. Ik geef er een: als men het gewicht van de doop begrijpt, zal men benauwder wezen om gedoopt te worden dan om de doop uit te stellen! Want de doop wordt maar éénmaal gegeven; ze is de eigenlijke afwassing der zonden. Gevolg is, dat men met zijn schuldenpak beladen blijft, als men na zijn doop nog eens in zware zonden valt. De mensenmaatschappij was ook toen boos. Hoe licht kan dus een jong en door zijn gevoelens beheerst mens in zonden vervallen, wanneer hij de remmen van het huwelijk niet heeft! Vandaar de vraagstelling boven dit artikel. Slechts het martelaarschap kan in zulk een geval teruggeven wat verloren ging.

U kunt begrijpen, dat, zo geredeneerd, de uiterste voorzichtigheid met de doop is geboden. Het is maar roekeloos om de jonge kinderen reeds in hun onschuld, als ze nog geen zonde gedaan hebben, maar vast te gaan afwassen. De stakkers worden er maar de dupe van en komen juist door hun doop licht in het eeuwig verderf.

Bewijs, dat de doop de afwassing der zonden zelve is, vormt o.m. het Bijbelverhaal over Bethesda. Zoals daar op geregelde tijden een engel in het water afdaalde, en het dan voor één patiënt gezondmakende kracht verleende, zo komt er ook een engel bij het doopwater, die het kracht tot behoud geeft. Nu niet voor het lichaam, maar voor de geest; niet tijdelijk maar eeuwig; nu niet meer soms voor één, maar vele malen voor velen.

Wat voor een behoud, een heil geeft de doop dan?

Daar wordt de mens hersteld tot het beeld van Adam, die tevoren het beeld Gods was geweest. Hij ontvangt die geest Gods terug, die hij bij zijn schepping door inblazing van God had ontvangen, maar later door de zondeval weer had verloren.

Door het water nu worden we, door toedoen van de engel, die het die kracht verleende, ontzondigd en zo voorbereid op het ontvangen van de Heilige Geest. Want zoals Johannes de Doper de wegbereider is geweest van de Heiland, evenzo is die doop-engel het van de Heilige Geest! Zó komt de uitdelging van onze zonden tot stand, die we toch door het geloof verkrijgen. Wél door, of juist: op het geloof dus; maar alleen wanneer daarbij komt het opus operatum — de verrichte handeling — van het sacrament.

Deze gedachten hebben hun achtergrond in de „sacramenten” (dat betekent nog veel algemener: heilige verrichtingen) tijdens de oude, heidense mysteriën. Daar geloofden de Christenen natuurlijk helemaal niet meer in! Dat kon ook niet; want wat was de bedoeling? Door zich in de mysteriën te laten inwijden geloofde men een nauwe verbinding of zelfs éénwording met de godheid te kunnen bewerken. Eigenlijk was daar een lange en moeizame weg van ascese en godsdienstige oefening voor nodig. Maar gelukkig boden de mysteriën aan de „gelovigen” een veel kortere weg om, door bepaalde heilige verrichtingen, hetzelfde resultaat te bereiken. Met eerbied gezegd: — dus een soort heidense genadeweg!

Geen wonder, dat een woord als mysterie en sacrament, aan deze religieuze gedachtenwereld ontleend, veel van zijn betekenis behield, ook toen Christenen het gingen gebruiken. De R.K. sacramentsopvatting wordt er nog door beheerst.

Ook Tertullianus is daardoor tot zijn eigenaardige opvattingen en vraagstellingen gekomen.

Wij staan er gelukkig te ver van af, dan dat we deze gedachten nog zouden laten meespreken bij de verzegeling van de evangelische verbondsbeloften. Maar ook voor ons is het gevaar niet denkbeeldig, dat we een gedachten-geheel, waaraan we niet meer geloven, maar dat aan een term vast is gegroeid, toch ongewild en ongemerkt zijn woordje laten meespreken. En daardoor komen tot een vraagstelling, waarvan we toch eigenlijk moeten zeggen: vreemd!

De synode te Bunschoten-Spakenburg heeft geen besluit genomen ten aanzien van de adoptiekinderen. Men kan alle waardering hebben voor de schroom om te breken met een traditie, die sinds Dordt bestaat. Vooral omdat er door de pers nog heel geen algemeen aanvaarde gedachte was gevormd.

Toch was er iets vreemds. Want het bleek, dat het voornaamste argument van de tegenstanders dit was: worden kinderen, die buiten het verbond zijn geboren, nu door de mense-

lijke handeling van het adopteren ook Gods kinderen? Schriftplaats Hand. 2 : 39. Een tekst die wij in de Vrijmaking voor en na moesten gebruiken om het bewijs te leveren dat alle kinderen een echte volle doop kregen. Het Vrijmakingscitaat houdt dan ook na „kinderen” op. Maar ook het citaat te Bunschoten-Spakenburg!

Enige jaren geleden heeft, ik meen in „de Reformatie”, Dr(s) D. Kuyper Fzn eens een stukje geschreven over deze tekst, en deze zomer is hij er in de stellingen bij zijn dissertatie¹⁾ nog eens op teruggekomen.

Het is nl. merkwaardig, dat de woorden: „en allen die de HERE er toe roepen zal”, door de liturgen steeds zonder enige merkbare klemtoon voorgelezen worden. Alsof bij hen deze gedachte achterzit: met deze woorden worden de buitenkerkelijke uitverkorenen bedoeld, die door zending en evangelisatie tot geloof komen en dan natuurlijk recht op het sacrament hebben.

Maar ligt de bedoeling van deze woorden werkelijk op zo'n plan, dat ze van ons voorlopig alleen afwachten vragen; speciaal inzake de adoptiekinderen?

Het woord, dat in het Grieks wordt gebruikt, is een samenstelling van het werkwoord „roepen” en een voorzetsel dat „naar-toe” betekent. Bovendien is het werkwoord zo gebruikt, dat de vorm duidelijk laat zien, dat de handeling ten nauwste op de roepende is betrokken. Het zou gevoegelijk kunnen worden weergegeven met „oproepen” — zoals een rechter de getuigen oproept, omdat hij ze nodig heeft,*en zoals een vorst het zijn soldaten doet.

Zo ook in Hand. 2 : 39. Ieder aan wie de HERE Zijn Evangelie met zijn beloften, en natuurlijk ook eisen, laat proclameren, die roept Hij daardoor op. En, zegt de Schrift: hem komen de beloften toe!

En wanneer nu een buitenkerkelijk kind in een Verbondsgezin wordt geadopteerd? Worden tegenover zulk een kind de Verbondsbeloften, die evangelische en serieus gemeende beloften, dan minder, of minder klemmend, geproclameerd dan tegenover „eigen” kinderen? Neen toch?

En mag de kerk toch die evangelische beloften, dat tot alle mensen, die het horen, serieus gerichte aanbod der genade, beloften en aanbod, die allen mogen en moeten aanvaarden... ik herhaal: zou de kerk die toch maar alléén aan de ingeborenen mogen verzegelen?

Is dat niet vreemd?

Of zou hier toch het vroeger geloof aan veronderstelde wedergeboorte of uitverkiezing zijn invloed nog laten gelden?

De kerk in Tertullianus' tijd heeft gelukkig de ongehuwden wél gedoopt!

Zeist.

A. P. MUYS.

¹⁾ D. Kuyper F. fil.

Varia Diacontiana 1958.

Den Haag - N.V. Drukkerij van Heeringen.

BOEKBESPREKING

Ds G. Rothuizen:

Allemaal zondagen. Beschouwingen over de Heidelbergse Catechismus.

J. H. Kok N.V. Kampen. Prijs geb. f 5.90.

De ondertitel van dit boek komt ons voor te diep te zijn. Wie beschouwt schouwt. En dat schouwen missen we in dit boek. Het is meer journalistiek dan beschouwelijk en dan journalistiek van een wat al te persoonlijke soort. Men leest nog al eens verhaaltjes van de auteur en mensen, die hij ontmoette en inzoverre zou de ondertitel kunnen luiden: Van en over mijzelf en anderen. Over elke zondagsafdeling geeft de schrijver enige opmerkingen, voorafgegaan door een opschrift en door een bijbeltekst.

Die opschriften...

Boven zondag 1: „Ik ben mezelf niet meer meester”. Het bedoelt natuurlijk te onderlijnen wat in het eerste antwoord staat: „dat ik niet mijn... ben”. Maar „niet meer zijn eigen meester zijn” is toch wat anders dan „zichzelf niet meer meester zijn”.

Zondag 5: „Humor”.

Zondag 25, die over de sacramenten handelt: „Versterkende middelen”. Het is ons heus wat te banaal om de originaliteit ervan te kunnen waarderen. Dat laatste hinderde

KRITISCHE KRABBELS

K. S. versus S. K.

Niet dat ik het er op heb toegelegd, doch reeds jarenlang begeerde ik broeder Slothouwer eens te ontmoeten. Van een gemeenschappelijke vriend had ik vernomen dat hij een boeiende en belezen man moest zijn. Iemand die zijn „bon mots”, anecdoten en citaten vlot bij de hand heeft, maar vooral ook een **bewogen** broeder met een natuurlijke hartelijkheid. En aangezien genoemde antecedenten onder ons schaars zijn groeide mijn verlangen genoemde broeder te leren kennen. Er was mij verteld dat ik de meeste kans had hem te ontmoeten in gezelschap van enige predikanten. Nu ben ik — dat is een publiek geheim — niet iemand die van samenscholingen van herders en leraars houdt. Zeker niet, nu vele van deze heren op een hoogst bedenkelijke wijze gaan waarmaken wat die ongewenste vriend mij eens van hen schreef: „Het ergerlijkste is wel dat een stelletje verpolitiekte dominees hun herderschap rustig misbruiken om allerlei uit de tijd geraakte Kuyperianismen bot te vieren. Wat een tijd en krachten hebben zij al onttrokken aan hun enige opdracht: de kudde te weiden. Dat schrijft maar en reist maar en vergadert maar en houdt maar redevoeringen ten koste van de gemeenten”.

Ondanks de luchtige toon van het volgende zou Frater graag zien dat de lezer(es) zich dit citaat goed in het oor knoopte.

Doch om kort te gaan: bijna midden in ons land, nader op het Stationsplein in Amersfoort, hebt ge een uitgezochte gelegenheid vele dezer actievelingen des Zaterdagsmiddags gade te slaan.

Een grappenmaker heeft eens het hotel Frank voorzien van het praedicaat „Frank en vrijgemaakt”, maar ook in Monopole of het Tramstation kunt u terecht. En zo gebeurde het, dat Frater, die een dominees-loze vergadering in het Tramstation moest bezoeken, op het Stationsplein, in gezelschap van de gemeenschappelijke vriend, meergenoemde broeder Slothouwer ontmoette. „Zeker op weg naar...”, de vriend noemde een bekende organisatie-naam. „Neen, geenszins, ditmaal naar...” er volgde een naam van een tegengestelde bundeling van krachten.

Tableau!

Broeder Slothouwer, die er uitzag als een wat patriarchale kasteelheer, bleek inderdaad een bewogen mens te zijn. Midden op het Stationsplein, tussen het lawaai van de autobussen en het gedrang van zich haastende passagiers, werden wij deelgenoot gemaakt van 's mans ellendige staat.

„Ik ben een eenzaam man in onze kerken geworden, broeder Frater”, zei hij aandoenlijk. Ik had met de onvervalste ex-dominees-vriend te doen. „Ach ja, broeder Slothouwer”, zei ik meewarig, „o, voor een waar christen is de gevaarlijkste plek om te leven... de christenheid”. Hij keek mij aan en knikte zeer instemmend. Ik las een grote droefheid in zijn ogen, kennelijk werd hij in de groep die hij straks opzocht ook niet van zijn gevoelens van eenzaamheid genezen. Toen vlamden plotseling zijn ogen op en S. vroeg mij bijna bits: „Wie heeft dat gezegd?”

„S. K.”, antwoordde ik.

„K. S.”? vroeg hij, onthutst.

„Neen, S. K. oftewel Sören Kierkegaard”.

Dat was te veel voor de dolende stakker. „Kierkegaard, zei u, Kierkegaard, maar broeder Frater, hoe heb ik het nou, Kierkegaard?”

„Ja”, zei ik kalm.

Slothouwers lange arm zwaaide door de lucht boven het Stationsplein, de wijsvinger zwabberde vervaarlijk voor mijn neus heen en weer. De heftige man toonde en brieft: „Vergeet u niet, broeder Frater, vergeet u niet, juist over die Kierkegaard heeft K. S. ons geleerd...”

De rest ben ik vergeten. Laat maar.

Frater.

ons bij het lezen voortdurend. Echte „origineeltjes” zijn het meest ondanks zichzelf. In dit boek is zo veel gewilde originaliteit dat het — althans voor mij — ongenietbaar wordt.

Hoe banaal de schrijver handelt over de verborgenheden des geloofs geven we het best aan door het maar door te geven bij

wijze van proeve. Een stuk uit zijn beschouwingen over Zondag 14. Het opschrift is „De menselijkheid Gods”. Dat opschrift mist al weer aan duidelijkheid. Want menselijkheid is een eigenschap, maar juist niet van God. We attenderen er op, mede omdat dit boek klaarblijkelijk modern en dus direkt-aansprekend wil zijn. Het laatste is alleen mogelijk wanneer de taal duidelijk, dus scherp en niet voor tweërlei uitleg vatbaar is. Je moet niet elke keer behoeven te vragen: Wat bedoelt de spreker nu? Na een aantal opmerkingen, waaraan heel veel dis-cretie en dus ook concrectie ontbreekt gaat de schrijver als volgt voort:

„Nu moet er toch nog iets gezegd over deze wonderlijke geboorte Gods onder de mensen en wel dit: waarom moest deze eigenlijk maagdelijk zijn? Als het kan tenminste. Want Gods wonderen krijgen natuurlijk niet dan pas zin als wij deze er in zien! Maar wij moeten toch proberen hierover te preken en te preken, dat is toch op een of andere manier als een kat om de hete brei van het woord heen-draaien, niet waar? Het huwelijk behoort tot de allerliefste scheppingsgegevens. Als zodanig heeft het, zij het met pijn en moeite, zelfs de val overleefd (d. G.V.). Als God het geeft, zijn wij daarmee heel wat mans en kunnen wij daarmee kinderen maken, lieve, knappe, beroemde, zelfs geniale kinderen. Maar wij kunnen er geen zaligmaker mee maken. Het huwelijk, zelfs het huwelijk, kan wel gelukkig, maar het kan niet zalig maken. Wil daarvan sprake zijn, dan blijkt het vruchtbaarste, wat wij op aarde hebben, plotseling onvruchtbaar. Dan moet Jozef op zij en gaat de Heilige Geest zijn eigen gang. Zo'n liefde kunnen wij niet opbrengen. Dit houdt minder een oordeel in dan deze genade: dat er een liefde is, groter dan onze liefde en dat er een God is, van wie geschreven staat en in Bethlehem gedemonstreerd is, dat Hij „meerder is dan ons hart”. (1 Joh. 2 vs 20)”.

Zelden hebben wij over 's Heren heilige ontvangenis en geboorte zo brutaal gehoord of gelezen. En dat na de schijnbaar zo bescheiden nogal barthiaanse opmerking: „Als het kan”, „als er over de zin van de maagdelijke geboorte gesproken worden kan”. Zulk spreken heet dan: „dansen om de hete brei van het Woord”. Alsof dat door God in mensentaal gesproken Woord niet duidelijk is! Hoe ver staat dit af van de soberheid en de eerbied der Schrift. Reeds over de geboorte van alle kinderen spreekt ze zo teer. Men denke slechts aan Psalm 139. Waar zegt de Schrift ooit dat wij met het huwelijk „kinderen maken”; en dat God ons zo iets „geeft”? Waar dat wij geen zaligmaker „maken” kunnen en dat God het daarom zelf doet? Men vergelijkte toch eens dit triviale: „Jozef moet op zij en dan gaat de Heilige Geest zijn eigen gang” met wat de Schrift verhaalt in Lukas 1 in antwoord op Maria's schuchtere vraag: „Hoe zal dat wezen dewijl ik geen man beken?” en met wat er staat in Mattheus 1: „eerdert zij waren samengekomen”. Bovendien: hier is wat zondag 14 zegt toch wel helemaal niet meer „beschouwd”. Daar gaat het over het feit dat de Zoon Gods ware menselijke natuur heeft aangenomen op zulk een wijze, dat Hij zijn broederen in alles gelijk werd, uitgenomen de zonde en dat Hij zo onze Middelaar is. Bovendien is het woord uit 1 Joh. 2 vs 20 in dit verband volkomen misplaatst.

Exegetisch is dit boek trouwens doorgaans zwak. Wanneer bij zondag 22 over „vlees” gezegd wordt: „Vlees staat in de bijbel nogal eens als deel voor het geheel en betekent dan: mens, niet de mens, zoals hij had kunnen zijn, maar zoals hij heeft willen zijn: zwak en ziek

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 april begon de nieuwe jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonné's die per jaar betalen f 10.—, en zij die per halfjaar betalen f 5.— te willen overmaken op onze postrekening 233117, t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met vermelding OPBOUW.

Ter voorkoming van de hoge incassokosten vertrouwen we dat U aan ons verzoek wilt voldoen.

De Administratie.

en zondig”, dan merken we op dat dit minder juist is. Wanneer b.v. in Joh. 1 staat dat het Woord vlees geworden is, dan betekent hier vlees niet: zondig vlees.

Maar genoeg.

We houden niet van deze conférencier-achtige vertolking van het evangelie. We vrezen dat de goede boodschap, à la Max Tailleur behandeld, „In de doofpot” belandt.

G. Visee.

Ir K. H. van Ginneken en Paul J. van Ginneken: **Mensen en methoden in het moderne bedrijf** en

M. J. Anema: **De praktijk der public relations**. Verschenen in de reeks „Mens en Medemens, aspecten der sociale werkelijkheid”, uitgegeven door Het Spectrum te Utrecht (resp. 1958 en 1959).

De gebroeders Van Ginneken, die hun studie van de ondertitel „sociaal-organisatorische beschouwingen” voorzagen fundeerden hun betogen op de thomistische maatschappijleer en bleven bij hun uitwerking volkomen consequent. Het is een knap en doorwrocht werkje geworden, dat zich prettig laat lezen en toch meer nadenken vraagt dan men aanvankelijk veronderstelt. Vooral de eerste paragraaf van het tweede hoofdstuk, waarin een schetsmatige opzet van de industriële geschiedenis wordt geboden is zeer lezenswaard. Naar mijn mening zijn de auteurs echter het beste op dreef in het vijfde hoofdstuk, waarin een uiterst belangrijke kernvraag wordt besproken, ingeluid door de van werkelijkheidszin getuigende opmerking: De beide extreme standpunten — een organisatie die louter op productie gericht is en een organisatie die primair op de werkende mens gericht is — zijn juist voor de practijk niet zo tegengesteld als men zou denken”.

Op menige bladzijde worden — schijnbaar achteloos weg — harde noten gekraakt en het verschil tussen ideaal en huidige toestand in een schril licht geplaatst. Van de paragrafen die handelen over communicatie en ver-gadertechniek zal o.i. ook menige **kerkelijke** vergadering het nodige kunnen leren, zodat er minder tijd wordt vermorst aan „ordekwesties”, in het stellen waarvan zo menige broeder een geweldenaar blijkt te zijn!

Wij bevelen dit helder, zakelijk en hier en daar tintelend geschreven werkje van harte aan; de critische lezer vindt gelegenheid genoeg de „natuurlijke” redeneringen van deze rooms-katholieke intellectuelen te confronteren met schriftuurlijke gezichtspunten.

Heeft dit deeltje een onverhopen — en prettig voorgedragen — principiële strekking, nauwelijks kan dat gelden van het boekje dat de heer M. J. Anema verzorgde. Deze auteur trok — propagandistisch — alles wel zeer in het commerciële vlak. Zijn ethiek vindt haar begrenzing in „wat behoort” en dan met de bijgedachte van „omdat het nuttig is”. Een duidelijk staal daarvan vinden we op blz. 103: „er zijn kerkgenootschappen die hun leden aansporen zich gedurende enige tijd voor Pasen verschillende geneugten des levens te ontzeggen. Is een onderneming nu voornemens gedurende die tijd een ontspanningsavond voor het personeel te organiseren, dan zal het dienstig zijn om het programma aan de overheid van zulk een kerkgenootschap ter inzage te geven. Mochten er van die zijde bezwaren rijzen, dan zou de deelneming van een gedeelte der personeelsbezetting onmogelijk worden. Een verschuiving van de datum tot na Pasen zou een voor allen aanvaardbare oplossing brengen”.

Al hebben we aan deze r.k. practijken niet een boodschap (we hebben er wel een voor!), er is o.i. toch nog altijd verschil tussen beleid en berekening, het ene heeft een positieve, het andere een negatieve klank. Terloops wijzen we op de lelijke taalfout: (het 2de) gedurende. We denken aan de examenopgave: „Wat is het?:

Gedurende of **tijdens** de wereldoorlog storte een vliegtuig neer?” Gedurende die 4 à 5 jaar was dat vliegtuig kennelijk lang onderweg en het lijkt mij eveneens onwaarschijnlijk dat er gedurende de hele „stille week” één ontspanningsavond wordt georganiseerd.

Dergelijke taalkundige slordigheden troffen we op veel plaatsen in het boek aan, al zijn wij geen schoolmeester of daaromtrent.

Bepaald ergerlijk is ook dat de auteur de term „public relations” onvertaald liet staan.

En dat terwijl hij in de eerste hoofdstukken van het boek zich veel moeite gaf om dit begrip te zuiveren van onjuiste interpretaties. Deze „engelse ziekte” die vele slachtoffers maakt in kringen van handel, industrie en defensie dient met kracht te worden bestreden. De auteur echter de eer gevend waarop hij recht heeft, moeten wij constateren dat hij het hele door hem behandelde terrein heeft overzien en dat hij — geen geringe verdienste — aan alle belangrijke details meer dan voldoende aandacht heeft geschonken. Als wijsgerige, verbale en tot zelfstandig denken prikkelende prestatie kan het echter niet in de schaduw staan van het eerst behandelde deeltje. Tot slot vermelden wij nog dat de prijs per deeltje is f 3,25, bij intekening op de hele reeks f 2,95.

Rotterdam.

P. A. Hekstra.

KERKNIEUWS

Beroepen te Ferwerd-Hallum kand. H. W. Ophof te Dalfsen; te Zwagerveen-Zwaagwesteinde kand. A. Geelhoed te Hoek (Z.)

Bedankt voor Oldenzaal: H. J. Meijerink te Aduard.

Intrede. Te Bodegraven en Alphen deed intree Ds H. Scholte na bevestigd te zijn door Ds J. J. Verleur van Lisse. De intreetekst van Ds Scholte was Rom. 9 : 1—5.

Kerkbouw. De gemeente van Berkum nam een nieuw kerkgebouw in gebruik. **Het bevat** 226 zitplaatsen.

Beroepbaar. Door de classis Groningen werden praeparatoir geëxamineerd en toegelaten tot het staan naar de Dienst des Woords: J. M. Smelik, Petr. Campersingel 263, Groningen; tel. 32172 en W. Wierenga, Dr D. Bosstraat 10a, Groningen, tel. 35884.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het kandidaatsexamen E. Zwartveen, Assendorperstraat 165a, Zwolle.

VEENENDAAL

De Kerkdiensten zullen voortaan gehouden worden in het nieuwe „O.C.B.” gebouw, aan de Sandbrinkstraat, achter het Postkantoor, om 9 en om 3 uur.

BELIJDEN NAAR HET WOORD

De Ned. Gel. Bel. in het licht van de H. Schrift

door **Lepusculus Vallensis**

Een verzameling van uitgelezen gegevens en een handleiding voor een nauwgezette bestudering van de **Geloofsbelijdenis**.

Speciale Volksuitgave (200 pag.) f 4.75

FIRMA GROENENDIJK - ROTTERDAM
Slaghekstraat 90—94 Telefoon 172610

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Proefnummers gewents?!
schrijf per omgaande een
kaartje aan

Drukkerij STEENBERGEN, ZEIST

en de postbode bezorgt u spoedig het verlangde!